

*Aproximació al treball
socioeducatiu dels
educadors socials de la
part forana de Mallorca*

Biel Gelabert Noguera
Educador social
Catiana Soler Martorell
*Educadora social de
l'Ajuntament de Muro*

Educació i Cultura
(2008-2009), 20:
69-77

Aproximació al treball socioeducatiu dels educadors socials de la part forana de Mallorca

An approach to socio-educational work by social educators in the Mallorcan countryside and villages

Biel Gelabert Noguera

Educador social

Catiana Soler Martorell

Educadora social de l'Ajuntament de Muro

Resumen

Los autores, a partir de la propia experiencia, intentan acercarnos a la realidad de los educadores sociales de la Part Forana de Mallorca. Es una reflexión del día a día de este colectivo de profesionales. Destacan, que la diversidad en las diversas maneras de hacer, de los diferentes profesionales, es el adjetivo que mejor les define.

Palabras clave: rol del Educador Social, trabajo individual, grupal y comunitario.

Abstract

The authors attempt to describe the reality of social educators working in the Mallorcan countryside and villages on the basis of their own experience. The article is a consistent analysis of this group of professionals' daily lives. The diversity of work methods among them is the group's most relevant characteristic.

Intentar definir una pràctica educativa que va néixer en un context de canvis i d'informalitat, associada a unes problemàtiques socials concretes, que es va començar a aplicar per opció personal dels educadors i que es caracteritzava pel seu baix nivell d'institucionalització (encara que de cada dia menys), suposa parlar d'una pràctica en la qual l'objecte i els límits es desdibuixen i, per tant, és més difícil acotar-ne les funcions.

Així i tot, fer una aproximació al treball dels educadors i les educadores socials als municipis de Mallorca no és tasca senzilla perquè podem caure en el parany de la generalització. Encara que és evident que no és igual la tasca, l'activitat educativa dependrà de l'estil de cada institució, de la seva filosofia, de l'orientació dels objectius, dels usuaris amb què es treballa, així com dels plantejaments i creences que es tinguin quant al treball a

desenvolupar i, en darrer extrem, de l'autonomia de què gaudeixin els distints professionals en l'exercici de la seva professió.

Fet aquest incís, intentarem apropar-nos a la tasca que dia a dia desenvolupen els educadors i les educadores de la part forana de Mallorca.

Definició d'educador social

L'educador social és el professional que intervé en diferents camps relacionats amb la inadaptació social, l'animació sociocultural, l'educació d'adults, el desenvolupament comunitari, la formació laboral i ocupacional, l'educació per al temps lliure i en el temps lliure, l'educació especialitzada, l'educació civicosocial, etc. La figura de l'educador social s'entén com un professional que intervé en el camp social amb l'objectiu de millorar situacions personals i socials a través d'estratègies educatives. Existeix des de ja fa uns anys a la Universitat de les Illes Balears la possibilitat de realitzar els estudis que condueixen a l'obtenció de la diplomatura d'Educació Social. L'objectiu final d'aquesta diplomatura és la formació de professionals capaços d'intervenir en diferents camps relacionats amb la inadaptació social, l'animació sociocultural, l'educació d'adults, el desenvolupament comunitari, etc. La figura de l'educador social és entesa com un professional que intervé en el camp social amb l'objectiu de modificar i millorar situacions personals i socials a través d'estratègies educatives.

Per tant, la primera conclusió a la qual podem arribar és que l'educador social és un professional que treballa l'àmbit social amb estratègies educatives.

Funcions generals de l'educador social

Les funcions i les competències dels educadors i les educadores socials s'aclareixen a mesura que van sortint estudis i reflexions sobre la pràctica que duem a terme. De manera general, podem definir aquestes funcions de la manera següent:

- **Educativa/formativa**, referida a l'aprenentatge social i integral, així com també reeducativa de persones, grups i comunitats.
- **Anàlisi** de la realitat educativa en què es treballa (menor, família...) tenint en compte les respectives característiques i els processos d'aprenentatge i desenvolupament social, individual, grupal i comunitari.
- **Disseny, planificació, avaluació i supervisió** del procés d'intervenció de projectes, programes, centres, serveis i recursos, tècniques d'intervenció socioeducativa, i en general, de la tasca que es desenvolupa.
- **Orientació, assessorament i informació** personal, grupal o comunitària respecte de l'àmbit socioeducatiu i cultural.
- **Promoció i desenvolupament** de persones, grups o comunitats des de l'àmbit socioeducatiu i cultural envers la formació i realització integral.
- **Relació comunicativa i mediació** entre el subjecte d'intervenció i altres subjectes, així com els agents o institucions socioeducatives.
- **Docent** en tots els àmbits educatius en què els objectius de formació estan relacionats amb l'educació social, en particular amb l'educació d'adults, així com l'àmbit de formació permanent d'aquest sector professional.
- **Investigadora** de la realitat amb què treballa.

Per tractar d'aclarir una mica més les funcions de l'educador, que anteriorment s'han definit d'una manera molt general, ens podem remetre a una classificació que va fer Mercè Romans.¹ L'autora defineix tres tipus de funcions dins la nostra professió:

- Funcions en el medi extern
- Funcions en el medi intern
- Funcions de gestió

Nosaltres ens detindrem només en la primera part de la seva classificació, que és la que més s'adapta a la realitat dels educadors i les educadores de la part forana. De les altres dues, podem dir que les funcions en el medi intern serien les que es realitzen dins un centre o entitat, per exemple, un centre de menors; les funcions de gestió són les que es realitzen indistintament en un o altre medi, però que es limiten a la gestió.

Romans divideix les funcions educatives en dos grans àmbits:

- Individuals i/o familiars
- Funcions relacionades amb la comunitat

Dins el treball individual i/o familiar destaca:

- Treball orientat a les persones interessades
 - Funcions d'informació, orientació i assessorament
 - Funcions d'elaboració, seguiment i avaluació dels plans de treball educatiu
- Treball orientat a la prevenció
 - Funcions de detecció i prevenció
 - Funció de recepció i anàlisi (de les demandes)
- Treball relacionat amb altres institucions

El segon àmbit que ens descriu l'autora són les funcions relacionades amb la comunitat. Podríem definir aquestes tasques com les de treball en la xarxa (i amb aquesta). A la vegada, hauríem d'identificar les funcions de:

- Informació, orientació i assessorament, amb l'objectiu d'estimular, animar, afavorir, educar, facilitar i prevenir.
- Desenvolupament comunitari, en què cabrien les funcions que ens permeten el diagnòstic situacional i a partir de les quals s'elaborin projectes i plans alternatius en què els educadors i les educadores puguin aportar la seva visió i col·laboració.

Perfil de l'educador social

L'educador social es caracteritza perquè és un professional de l'educació que treballa en la intervenció directa de condicions i recursos que afavoreixen una adequada i plena integració social d'individus, grups i comunitats. Per tant, el seu perfil queda definit no solament per les funcions que històricament han estat de la seva competència, sinó també per les que, en resposta a les actuals demandes socials, li han estat atribuïdes.

¹ Romans, M; Petrus, A.; Trilla, J. (2000). De profesión educador(a) social. Barcelona: Paidós. ISBN: 84-493-0938-7.

La professió de l'educador social se centra, per tant, en l'àmbit social, el qual és, per definició, viu, dinàmic, heterogeni i complex. Això explica que l'any 1988 es definissin com a perfils professionals històrics els dels educadors d'adults, educador especialitzat i animador sociocultural, els quals estaven integrats en el perfil general de l'educador social. Progressivament s'han anat incorporant nous perfils dins l'àmbit de l'atenció primària, drogodependències, persones grans, oci i temps lliure i formació laboral i ocupacional. En definitiva, l'educador social és un especialista dels àmbits de la intervenció socioeducativa i és ell mateix agent multiplicador de canvi i benestar social. D'aquí neix la importància d'un coneixement exhaustiu de les realitats en què ha d'intervenir, així doncs, tan important és el seu perfil professional com la identificació dels espais d'intervenció.

L'educador o l'educadora social d'atenció primària és el professional:

- Especialitzat a generar i acompanyar processos de canvi orientats a l'autonomia i la promoció del jove, per tal que aquest esdevingui protagonista del seu propi procés.
- Que genera i acompanya processos educatius per promoure la connexió dels joves amb la xarxa social. Alhora, ha de coordinar el seu treball amb el dels professionals que treballen directament o indirectament amb els joves i amb els recursos comunitaris, els utilitzen i participen en la recerca d'alternatives.
- Que coneix i, si escau, facilita l'accés a les ofertes formatives i als recursos del territori potencialment educatius (escolars, culturals, de lleure, etc.) en els aspectes en què el jove sigui més deficitari.

També hauríem de parlar de les competències dels educadors i educadores socials i n'hem de destacar tres: els coneixements, les capacitats i les actituds.

Quant als coneixements, distingim els generals (que poden ser adquirits mitjançant els estudis)² i els coneixements específics. Aquests darrers coneixements solen estar definits per les entitats contractants.

Pel que fa referència a les capacitats, podríem agrupar-les en els punts següents:

- Capacitats per elaborar projectes educatius
- Capacitat d'intervenir en el pla educatiu
- Capacitat de treballar en equip
- Capacitat de formació contínua
- Capacitat de gestionar recursos

Dins l'ampli ventall de les capacitats, no podem oblidar les habilitats socials, destreses que no es poden obviar perquè l'educador i l'educadora social necessiten l'entrenament d'aquestes habilitats, ja que gràcies a això podran exercir la seva competència professional. La nostra tasca es basa en les interaccions amb els usuaris i, per tant, no ens limitam al coneixement de tècniques, recursos i mètodes, sinó que també, i sobretot, a les capacitats d'empatia, escolta i resposta.

Pel que fa referència a les actituds, aquestes han de ser positives, actives i solucionadores de problemes. La nostra intervenció és bàsicament educativa i, per tant, som part dels processos educatius; amb aquesta premissa hem de destacar que no solament ens podem basar en els coneixements i les capacitats sinó també en les habilitats socials i les actituds.

² A Espanya, en la diplomatura d'Educació Social.

Àmbits de treball de l'educador social

- Atenció a la infància i l'adolescència en risc social.
- Serveis socials d'atenció primària.
- Formació de persones adultes i inserció laboral.
- Educació en el lleure i animació sociocultural.
- Intervenció socioeducativa i per a la inserció social amb col·lectius amb necessitats específiques: dones, minories ètniques, persones amb disminucions, drogoaddiccions, persones amb problemes de salut mental, immigrants, etc.
- Programes de mediació i resolució de conflictes.

Altres àmbits en relació amb les conselleries del Govern de les Illes Balears

- Conselleria de Sanitat: centres de salut mental, residències psiquiàtriques, centres de dia, centres de planificació i orientació familiar, centres de reinserció, centres de dia per a toxicòmans i hospitals infantils.
- Conselleria de Treball i Formació: oficines del SOIB, escoles taller, projectes de garantia social, reinserció sociolaboral, programes de formació i treball.
- Conselleria d'Educació i Cultura: centres educatius de primària, secundària, educació especial, unitat de tractament i estimulació precoç.
- Conselleria de Presidència i Esports: programa d'immigrants, centres d'acollida de la dona, de transeünts, programes d'inclusió social, inserció laboral de la dona, centres de dia per a menors, oficina d'informació juvenil, serveis d'orientació a la joventut, granja escola, centres de cultura, ludoteques, centres d'atenció a la gent gran, centres d'educació per a persones adultes.
- Conselleria de Medi Ambient: aules de naturalesa, programes d'educació ambiental, programes d'educació viària.

Àrees

- Àrea socioeducativa
- Àrea sociocultural
- Àrea social
- Àrea sociolaboral
- Àrea d'atenció a persones amb discapacitat
- Àrea d'educació per a persones adultes
- Àrea del menor
- Àrea ciberespai

Recursos

L'educador no pot treballar sol. Necessita un equip, però també necessita uns recursos. Ens quedam amb la figura mítica de l'educador social que amb la seva sola presència ja pot resoldre el que faci falta. El treball de carrer també necessita recursos, igual que la resta de professionals. L'educador necessita alguna cosa més que les beques de menjador, necessita diners per tirar endavant projectes.

Això va lligat a la demanda: un adolescent demana alguna cosa i tu no pots respondre; què fas?

Per sortir al carrer no pots anar amb les mans buides. Sense recursos no pots fer projectes educatius.

De la mateixa manera que no es poden desenvolupar recursos sense preveure la manera en què connectarem amb els potencials usuaris o sense desenvolupar formes de treball que facin de pont, tampoc no té sentit desenvolupar formes de treball en el territori, en els espais no formals, en el carrer, sense recursos als quals accedir. Potenciar de nou els professionals i les pràctiques del treball al carrer ha de suposar, alhora i sempre, desenvolupar altres recursos. Les funcions de pont són possibles i necessàries quan el pont condueix a algun recurs. Captar, motivar i acompanyar sempre comporta incorporar un recurs, rebre una prestació, poder experimentar una pràctica, accedir a una formació, etc.

Són de tres tipus els recursos de què han de disposar els educadors i les educadores socials:

— D'una banda, hi ha l'existència en el territori dels recursos bàsics que es necessiten per treballar amb una determinada població (adolescents, joves, immigrants, etc.).

— D'altra banda, els educadors necessiten formes flexibles i adaptades d'accés a aquests recursos. No necessiten només, per exemple, tenir places de formació ocupacional, necessiten que aquestes es dissenyin en funció de la població amb què es treballa i, com a mínim, que puguin comptar amb les places en el moment en què els nois i les noies amb els quals connecten siguin «madurs» per utilitzar el recurs. El treball de carrer necessita bones connexions amb els recursos i les formes d'accés i de seguiment adequades.

— Finalment, el treball de carrer necessita recursos puntuals, àgils, al servei directe dels professionals. Ha de tenir, per exemple, petites quantitats de diners per administrar amb facilitat, o bé beques àgils per ajudar mentre es consolida una situació d'aprenentatge, o simplement tramitacions i gestions no burocratitzades. Posar l'èmfasi en el treball de carrer comporta entendre que, ateses les dificultats per connectar la fragilitat de moltes motivacions i la dificultat perquè sigui entesa aquesta feina, la resta de recursos vagin adreçats especialment a reforçar-lo i consolidar-lo.

La nostra realitat

Actualment, queden pocs pobles sense la figura de l'educador social en alguns dels seus àmbits. No podem donar una xifra exacta dels professionals que hi treballen perquè la mobilitat laboral és alta, però parlariem d'uns vint-i-cinc. Quan parlem dels educadors de la part forana de Mallorca, hi ha una paraula que els defineix perfectament: DIVERSITAT.

Diversitat de tasques: hi ha educadors que formen part de les plantilles dels ajuntaments, d'altres que treballen en projectes com el d'Escola Viva, d'altres que treballen a les aules d'escolarització compartida, als centres de secundària, d'altres que treballen a l'àmbit municipal però contractats per empreses o ONG, etc.

Diversitat de formació: hi ha diplomats en Educació Social, en Treball Social, llicenciats en Pedagogia, Psicologia, Psicopedagogia, i també hi ha estudiants.

Bibliografia

- AMORÓS, P.; AYERBE, P. (2000). *Intervención educativa en inadaptación social*. Madrid: Síntesis. ISBN: 84-7738-713-3.
- ANGLADA, A. [et al] (1994). *L'educador social a les Illes Balears. La figura de l'educador especialitzat*. Palma: Premsa Universitària.

- BOSCH, X. «Les unitats escolars compartides, uns recursos excepcionals?». *Tres quarts, revista especialitzada en joventut i lleure*, núm. 12, maig de 2001, pàg. 29-37.
- ORTE, C; MARCH, M. (2001). *Pedagogía de la inadaptación social* . València: Nau Llibres. ISBN: 84-7642-649-6.
- SEDÓ, C. (1999). *Treballant com a educadora o educador social* . Barcelona: Pleniluni. ISBN: 84-89467-10-2.
- ROMANS, M.; PETRUS, A.; TRILLA, J. (2000). *De profesión educador(a) social* . Barcelona: Paidós. ISBN:84-493-0938-7.